

СЕКЦІЯ 3.
ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ
ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ТУРИЗМУ

***Івасюк Олександр Петрович,**
студент 3 курсу спеціальності «Туризм»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м.Київ, Україна,
e-mail: ivasiukor@krok.edu.ua*

***Мелько Людмила Федорівна,**
к.пед.н., доцент, завідувач кафедри туризму,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м.Київ, Україна,
e-mail: ludmilam@krok.edu.ua*

Нематеріальна культурна спадщина (НКС) – невід’ємна складова національної і світової культури, яка має широкі можливості для використання у туризмі і є потужним туристичним ресурсом.

Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини була прийнята ЮНЕСКО 17 жовтня 2008 р. та ратифікована в Україні 6 березня 2008 р. У ст. 2 Конвенції представлено визначення терміну «нематеріальна культурна спадщина, що «означає ті звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов’язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини» [1]. Також зазначається у цій же статті, що НКС проявляється у таких галузях як: «а) усних традиціях та формах вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини; б) виконавському мистецтві; в) звичаях, обрядах, святкуваннях; г) знаннях та практиці, що стосуються природи та всесвіту; д) традиційних ремеслах» [1].

Під охороною НКС ЮНЕСКО на сьогодні знаходиться 631 елемент НКС із 140 країн світу (станом на 19.11.2022 р.), із них 5 елементів – НКС України [2, 3].

У Репрезентативному списку НКС знаходиться 3 елементи від України:

1. Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX –XXI ст. (2013).

2. Традиція Косівської мальованої кераміки (2019).

3. Кримськотатарський орнамент Орьнек (2021).

У Списку НКС, що потребує термінової охорони знаходяться 2 елементи:

1. Козацькі пісні Дніпропетровщини (2016).

2. Культура приготування українського борщу (2022).

Слід відзначити безпрецедентну подію включення «культури приготування українського борщу» у список НКС ЮНЕСКО під час війни, «як випадок надзвичайної невідкладності», на V позачерговій сесії Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини 1 липня 2022 р. [4].

У Національному переліку НКС на кінець 2022 р. – 57 елементів, серед яких: звичаї, обряди, святкування (традиція обряду «Водіння Куста» у селі Сварицевичі Дубровицького району Рівненської області; гуцульська коляда та плеси Верховинського району Івано-Франківської області, обряд «засівання з конем» у селі Вістря Чортківського району Тернопільської області та ін.); виконавське мистецтво (Жозацькі пісні Дніпропетровщини; пісенна традиція села Лука Києво-Святошинського району Київської області); традиційні ремесла (гончарство, вишивка, ткацтво, килимарство, бортництво та ін.). Варто зазначити, що із 57 елементів Національного переліку НКС, 31 елемент було додано до списку у другій половині 2022 р., що пов'язано із нагальною необхідністю збереження спадщини під час війни на території України [5].

На сьогодні, під час війни, охорона та збереження культурної спадщини України, нематеріальної культурної спадщини є нагальною необхідністю.

У туризмі надзвичайно широко користуються популярністю традиційні ремесла, серед яких: кераміка та гончарні вироби (косівська мальована кераміка, опішнянська кераміка, оleshнянське гончарство, бубнівська кераміка та ін.); вишивка («білим по білому» селища Решетилівка Решетилівського району Полтавської області, борщівська народна вишивка, технологія створення клембівської сорочки «з квіткою»); ткацтво, килимарство (кролевецьке переборне ткацтво, традиції рослинного килимарства селища Решетилівка, карпатське ліжникарство); писанкарство (традиція гуцульської писанки); бортництво та ін. Серед гастрономічної спадщини популярною стравою є український борщ.

Представимо одні з найбільш популярних елементів НКС у туризмі.

Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX–XXI ст. Це перший елемент НКС України, який було додано до Репрезентативного списку НКС ЮНЕСКО 5 грудня 2013 р.

Петриківський розпис зародився в с. Петриківка, що на Дніпропетровщині, у XVIII–XIX ст., та продовжує розвиватися і в селах однойменного району. Мешканці прикрашають своє житло та побудові предмети орнаментальним розписом, в основі якого переважно квітковий орнамент, та інші природні елементи. Малярські традиції передаються, оновлюючись, від покоління до покоління, зберігаючи його унікальність. Існує ціла система передачі досвіду на всіх рівнях освіти у місцевих школах, і в багатьох сім'ях є носії цього виду мистецтва [3,6].

Петриківський розпис є надзвичайно популярним у суспільстві. Для туристів є можливість познайомитися зі спадщиною у Центрі народного

мистецтва «Петриківка», Петриківській дитячій художній школі, в місцевому етнографічному музеї, у садибах місцевих жителів, взяти участь у майстер-класах на святах та фестивалях [7].

Традиція Косівської мальованої кераміки у Репрезентативному списку людства з 2019 р. Вона зародилася на Гуцульщині у XVIII ст., досягла розквіту у середині XIX ст. та продовжує розвиватися. Особливістю кераміки є використання трьох кольорів (жовтого, зеленого, коричневого) та відображення у виробі життя гуцулів, їхнього традиційного побуту, навколишньої природи. Майстерність передається від покоління до покоління у творчих родин, окремими майстрами. Осередком майстрів-керамістів є Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв [3, 8].

Туристи можуть познайомитися з косівською мальованою керамікою в Косівському музеї народного мистецтва та побуту Гуцульщини, в Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. Майстер-класи для туристів проводяться і на фестивалях, і в творчих родині керамістів, які також організує й Косівська регіональна організація Національної спілки художників України [7].

Кролевецьке переборне ткацтво – це традиційне народне мистецтво по виготовленню тканих рушників у м. Кролевець (Сумська обл.) та на території Північно-Східного Полісся Сумщини та Чернігівщини, що зародилось у XVIII ст., набуло розквіту у XIX – XX ст. та продовжує розвиватися. У Національний перелік елементів НКС України даний елемент був включений у 2012 р. Особливістю рушників є специфічний орнамент, виконаний нитками червоного та білого кольорів у складній техніці ручного перебору. Кролевецькі рушники відіграють значну роль у весільній обрядовості, вони використовуються у вінчанні, їх дарують старостам, пов'язують дружок та ін.

Наразі виробництво тканих кролевецьких рушників локалізується у Кролевеці. Розвитку та популяризації традиції сприяє Національна спілка майстрів народного мистецтва України. Туристи можуть познайомитися із виробами, взяти участь у майстер-класах на фестивалях та інших заходах. Визначною подією є проведення міжнародного літературно-мистецького фестивалю «Кролевецькі рушники», де відбувалися виставки старовинних та сучасних виробів, проводилося навчання. З мистецтвом кролевецьких рушників можна познайомитися у Музеї кролевецького ткацтва, Кролевецькому районному краєзнавчому музеї, музеях України [9].

Традиція гуцульської писанки – це унікальне мистецтво гуцулів розписувати сирі яйця у Великій піст. Для цього використовують писачок, для нанесення орнаменту, з розтопленим бджолиним воском, яскраві жовто-помаранчеві та червоні фарби з крапленням зеленого кольору на чорному тлі. Кожний населений пункт мав свої особливості кольорової гами, стилю. Писанка – це символ Великодня, який використовується в обрядовості. На

сьогодні головним осередком поширення елементу є Івано-Франківська обл. (особливо Косівський район, с.Космач), також писанкарство поширене в деяких районах Чернівецької обл. Елемент додано до Національного переліку НКС у 2018 р.

Туристи можуть познайомитися із колекціями писанок в Музеї писанкового розпису в Коломиї (знаходиться в структурі Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й.Кобринського), в інших музеях; на фольклорних фестивалях, ярмарках, на майстер-класах [10].

Частина елементів елементів НКС із Національного переліку користується популярністю у туристів, але більшість вимагає просування на ринку туристичних послуг України.

На сьогодні на території України іде війна. Знищується культурна спадщина, руйнується інфраструктура, осередки історії і культури. У такий складний час викликів для нашої країни необхідно залучити всі можливості для збереження нашої національної спадщини разом із світовою спільнотою і міжнародними інституціями.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини: від 06.03.2008 р. № 132-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text.
2. Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices. URL: <https://ich.unesco.org/en/lists>.
3. Ukrain. Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices. URL: [https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country\[\]=00230&multinational=3#abs](https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country[]=00230&multinational=3#abs).
4. Culture of Ukrainian borscht cooking. URL: <https://ich.unesco.org/en/USL/culture-of-ukrainian-borscht-cooking-01852>.
5. Національний перелік нематеріальної культурної спадщини. Міністерство культури та інформаційної політики України: офіц.сайт. URL: <https://mkp.gov.ua/content/nematerialna-kulturna-spadshchina.html>.
6. Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX–XXI ст. URL: <http://virtmuseum.uccs.org.ua/ua/element/1>.
7. Мелько Л.Ф. Спадщина ЮНЕСКО у туризмі: порівняльний макрорегіональний аналіз. Регіональний туризм: сучасні виклики та перспективи розвитку: колективна монографія / В. Г. Алькема [та ін.]. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». 2022. С. 283-330. URL: <https://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/monografiji/1360-rehionalnyi-turyzm-suchasni-vykylyky-ta-perspektyvy-rozvytku>.
8. Традиція Косівської мальованої кераміки. Український центр культурних досліджень. URL: <http://virtmuseum.uccs.org.ua/ua/element/3>.
9. Традиція кралецького переборного ткацтва. Український центр культурних досліджень. URL: <http://virtmuseum.uccs.org.ua/ua/element/4>.
10. Традиція гуцульської писанки. Український центр культурних досліджень. URL: <http://virtmuseum.uccs.org.ua/ua/element/12>.